

Álitsgjörð afhent forsætisráðherra af sendifulltrúa Bandaríkjanna þann 31. júlí 1942 og þann 8. ágúst 1942 (eftirrit) ásamt umsögn um samning við Bandaríki Norður Ameríku

Bjarni Benediktsson – Álitsgjörð afhent forsætisráðherra af sendifulltrúa Bandaríkjanna þann 31. júlí 1942 og þann 8. ágúst 1942 (eftirrit) ásamt umsögn um samning við Bandaríki Norður Ameríku

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Stjórnmalamaðurinn
Askja 2-9, Örk 4

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

1) Á l i t s g j ö r ð,

afhent forsætisráðherra af sendifulltrúa Bandaríkjanna þann
31. júlí 1942:

Þegar takifæri gefst óskum vér, að þér látið í ljós við forsætisráðherrann á hinn allravinsamlegasta hátt, að ríkisstjórn Bandaríkjanna þyki leitt að fréttu, að á Íslandi séu vissir hópar manna, (certain factions), sem beiti sér fyrir ógildingu sambandslagasamningsins milli Íslands og Danmerkur fyrir tilskilinn tíma; ennfremur, að það sé skoðun Bandaríkjastjórnar, að Þjóðverjar mundu nota sér það, að Ísland ákvæði einhliða ógildingu sambandslaganna gagnstætt ákvæðum sambandslagasamningsins í þessu efni og á þeim tíma, er herlið Bandaríkjanna er á Íslandi, til þess að dreifa út skaðlegum áróðri á Norðurlöndum, einkum í Danmörku, sem gæti haft óheppilegar afleiðingar fyrir hagsmuni bæði Íslands og Bandaríkjanna; (Þjóðverjum er það leikur einn af breiða út slíkan áróður) og að þessvegna, enda þótt Bandaríkin óski alls ekki að hafa afskipti af hreinum innanlandsmálum Íslands, treysta þau því, að forsætisráðherra Ólafur Thors muni ekki misvirða það, að Bandaríkin bendi á, að það muni vera í beztu samræmi við hagsmuni Íslands jafnt og Bandaríkjanna, að þaggað sé niður í þeim, er beita sér fyrir því, að sambandslagasamningurinn sé nú einhliða ógiltur.

2) Á l i t s g j ö r ð,

afhent sendifulltrúa Bandaríkjanna af forsætisráðherra þann 8.
ágúst 1942.

Út af hinum vinsamlegu skilaboðum, sem þér fluttuð mér 31. júlí þ.á., um óþægindi þau, sem stjórn U.S.A. telur, a premature abrogation of the Treaty of Union between Iceland and Denmark geta valdið, hefi ég haft samráð við formenn og forustumenn allra flokka Alþing-

is, enginn þeirra undantekinn, og standa þeir óskiptir bak við það, sem nú skal greina:

1) Það hefir ekki verið og er ekki ósk Íslendinga að baka stjórn U.S.A. nein óþægindi, heldur, að áfram haldist óskert það vinsamlega samneyti, sem verið hefir.

2) Orðalagið premature abrogation á vantanlega við abrogation, sem gangi í gildi fyrir 1944, því að frá þeim tíma að telja gefur samningurinn sjálfur skýlausa heimild til þess að slíta sambandinu einhliða. Um það hefir aldrei verið neinn ágreiningur milli Íslendinga og Dana né við aðra, enda orð sammingsins um það efni ótvíræð.

3) Því var löngu fyrir núverandi ófrið hefir Alþingi lýst því yfir einróma, að þessi heimild yrði notuð af Íslands hálfu, þ.e. sambandinu slitið þegar eftir árslok 1943. Þetta er á vit-orði Dana, hinna Norðurlandabjóðanna og annara, sem fylgjast með málefnum Íslands. Hafa menn því verið við því búnir.

4) Ákvörðunin um að slíta sambandinu og stofna lýðveldi á Íslandi hefir að baki sér ekki eingöngu alla flokka þingsins, heldur og alla þingmenn án undantekningar (ekki aðeins certain factions) og vantanlega yfirgnæfandi meirihluta þjóðarinnar. Mun það koma fram við þjóðaratkvæði, sem látið verður ganga áður en málinu er ráðið til lykta til fullnustu.

5) Vakin skal athygli á því, að 17. maí 1941, lýsti Alþingi því yfir einróma, að það teldi Ísland hafa öðlast rétt til fullra sambandsslita við Danmörku og að það vildi, að stofnað verði lýðveldi á Íslandi jafnskjótt og sambandinu við Danmörku verði formlega slitið. Þessar ályktanir höfðu þannig verið gerðar og birtar opinberlega áður en hvernd U.S.A. á Íslandi kom til tals. Þessar ályktanir Alþingis voru tilkynntar stjórn Dana formlega stjórnarleiðina.

6) Rétturinn til sambandsslita nú þegar byggist á þeirri skoðun íslenzkra fræðimanna, sem þeir telja í samræmi við skoðun flestra fræðimanna um alþjóðarétt, að samningsslit séu réttmæt, ef annar aðili ekki fullnægir í verulegum atriðum. En síðan 9. apríl 1940 hafa Danir ekki átt kost á að fullnægja skuldbindingum sínum samkvæmt samningnum, og hann þar með burtu fallinn, er Ísland óskar þess. *Þetta er frumvarp til þess að fullnægja skuldbindingum sínum samkvæmt samningnum, og hann þar með burtu fallinn, er Ísland óskar þess.*

7) Ef óskað er frekari upplýsinga um þróun málsins og aðrar staðreyndir eða frekari skýringa, er málst til, að rætt sé við sendiherra Íslands í Washington og þess jafnframt óskað, að honum sé afhent afrit af orðsendingu þessari.

8) Þess aðl getið, að Alþingi mun lýsa yfir því, að danskir ríkisborgarar skuli halda óskertum réttindum sínum samkvæmt sambandslagasamningnum, þar til hægt verður að semja um frambúðarviðskipti þjóðanna, þótt Bönun hafi ekki verið og sé ekki unnt að fullnægja samningsskyldum sínum.

9) Ríkisstjórnin hefir þegar eftir að Alþingi hafði í júní 1942 ákveðið að skipa nefnd til þess að undirbúa fyrir þing það, sem nú er komið saman, frumvarp að lýðveldisstjórnarskipun, gert ráðstafanir til þess að skýra konungi og ríkisstjórn Dana frá öllu málinu. En ekki er komin enn frétt um, að sú skýrsla, sem send var af stað fyrir 6 vikum síðan, sé komin fram. Hún var ekki komin fram fyrir viku síðan.

10) Núverandi ríkisstjórn hefir opinberlega lýst yfir því, að hún mundi beita sér fyrir lausn málsins á þessu ári. Frá þessu er því ekki hægt að víkja án þess að gefa opinberar skýringar, sem varla verður neitað, að hægt sé að nota á einhvern hátt til propaganda.

ll) Ég vænti þess, að stjórn U.S.A. taki framangreindar ástæður til sömu vinsamlegu athugunar sem vér erum jafnan fúsir til að athuga það, sem stjórn U.S.A. kann að hafa frekar fram að bera. En þess skal getið, að vegna skamrar setu í þetta sinn verður Alþingi að taka mál þetta fyrir mjög bráðlega.

Sendiráð Bandaríkja Norður-Ameríku

Reykjavík, 20. ágúst 1942.

Herra ráðherra,

Með skírskotun til álitsgjörðar yðar, herra ráðherra, sem mér var afhent 8. ágúst 1942, leyfi ég mér, samkvæmt fyrirmalum ríkisstjórnar minnar, að setja fram hér að neðan athugasemdir ríkisstjórnar Bandaríkja Norður-Ameríku við ^{þess} álitsgjörð yðar.

Ríkisstjórn Bandaríkjanna hefir íhugað gaungáfílega álitsgjörðina, sem lýsir sjónarmiði Íslands að því er varðar einhliða uppsögn í náinni framtíð á sambandslagasamningnum milli Íslands og Danmerkur og sambandi því, sem byggist á hánum.

Ríkisstjórn Bandaríkjanna viðurkennir, að ógilding samningsins og sambandsins og hinar fyrirhuguðu breytingar á grundvallaratriðum í stjórnarfari Íslands, sé mál, sem íslenska þjóðin ein ætti á friðartímum að taka ákvörðun um, eftir óskum sínum og þörfum.

Ríkisstjórn Bandaríkjanna hefir ekki minnstu löngun til þess að skerða á nokkurn hátt athafnafrelsi ís -

lenzku Þjóðarinnar í þessu máli, en það er hinsvegar ósk Bandaríkjastjórnar, að á þessum erfiðu tímum sé akkert það aðhast, sem kynni að hafa óheppileg áhrif á hernaðaráttök hinna sameinuðu Þjóða, en undir árangri þeirra er svo mjög komið frelsi og framfarvelferð, ekki einasta Bandaríkjanna og Íslands, heldur og annara Þjóða. Það er skoðun Bandaríkjastjórnar, að sameiginlegir hagsmunir í góðum árangri af hernaðaraðgerðum hinna sameinuðu Þjóða séu best tryggðir með því, að óbreytt ástand (status quo) sé nú látið haldast á Íslandi. Það að viðhalda óbreyttu ástandi, mundi forða því að fram kæmu áskakanir um, að Íslendingar hefðu notað sér ólán Danmerkur, sem og koma í veg fyrir þá fölsku ásökun, að Bandaríkjastjórn hefði notað sér hörveru Bandaríkja hers og ástandið í Danmörku til þess að greiða fyrir sambandslitun.

Stjórn yðar og mín stjórn vita það bæðar, að Bandaríkin eru á engan hátt riðin við hinar fyrirhuguðu aðgerðir Íslendinga í sjálfstæðismálinu, en öxulríkin mundu telja öðrum Þjóðum og stjórnnum trú um, að Bandaríkin ættu þar upptökin.

Af framansögðum ástæðum vill Bandaríkjastjórn endurtaka þá bendingu, að rétt sé að fresta að taka ákvörðun um sambandslitin þangað til betur stendur á, ekki aðeins vegna Bandaríkjanna og Íslands sjálfs, heldur og í þágu heimsskipulagsins og skilnings milli Þjóða yfirleitt.

Kveðjuorð,

(Sign.) Carlos Warner,
sendifulltrúi Bandaríkjastjórnar
á Íslandi.

Herra forsætisráðherra,
utanríkisráðherra
Ólafur Thors.